

Kulturna umestitev Slovencev v Evropi: aplikacija Hofstedejevega modela

POVZETEK: Na podcenjenost kulturnih orientacij v raziskovanju sodobnih razvojnih procesov opozarja vse več uglednih družboslovcev svetovnega formata (Berger, Huntington, Inglehart, Hofstede, Höhmann, Apfelthaler itd). Uveljavljeno teoretično izhodišče je, da ima vsaka družbena struktura svoj kompatibilni kulturni sistem, s katerim se legitimira in vzdržuje. V tem smislu nas je zanimalo, ali obstajajo značilne razlike med evropskimi državami in ali smo Slovenci v kulturnem smislu pripravljeni na uvajajočo standardizirano moderno družbeno strukturo. S pomočjo obstoječih javnomnenjskih baz podatkov, Hofstedejevega modela in metode razvrščanja v skupine smo primerjali slovenske kulturne orientacije z ostalimi v Evropi. Ugotovili smo, da je slovenska kulturna izkaznica splet predmodernističnih (ostanek komunizma na eni strani in tradicionalnega katolicizma na drugi), prevladujočih modernističnih, a tudi postmodernističnih kulturnih orientacij, kar Slovence uvršča v t. i. širši krog zahodno-evropske kulture, ki je kljub evidentnim razlikam uspela uveljaviti skupne kulturne standarde, ki trajno zagotavljajo stabilnost demokratičnih struktur.

KLJUČNE BESEDE: kulturne orientacije, tranzicija, zahodnoevropska kultura, Hofstedejev model kulturnih razlik, (post)modernizem

1. Uvod in teoretična izhodiščaretična izhodišča

Koncipiranje kulturne podobe je pomembno pri ugotavljanju razvojnih potencialov posameznih družb. Pri tem nas še posebej zanima proces prehoda postkomunističnih držav v (post)moderno družbo. Ta prehod ima poleg strukturne tudi kulturno komponento. Prva predpostavlja prilagajanje temeljnih institucionalnih, pravnih in vedenjskih standardov, ki veljajo v razvitih zahodnih družbah. Odvisna je od socioekonomskih resursov, človeškega kapitala, sposobnosti, volje in interesa družbenih elit za strukturne reforme. Resursi so različni, zato so nekatere tranzicijske države uspešnejše. Medtem ko se prevzeti normativni in vedenjski vzorci, kakor tudi organizacijska in institucionalna struktura, v ugodnih pogojih lahko dokaj hitro "standardizirajo", je problem kompleksnejši pri jedru kulture, tj. pri vrednotnih sistemih. Če ne obstaja kritična "masa" modernih vrednot, lahko to dodatno in dolgoročno zavira proces prehoda. Proces kulturnega "sinhroniziranja" ne smemo razumeti kot enostransko prenašanje in prevzemanje določenih kulturnih vzorcev iz zahodne Evrope, saj bi to vodilo kulturno asimilacijo. Ronald Inglehart (1997) na svetovni ravni ugotavlja procese spreminjanja

kultur v smeri postmoderne, pri čemer pa ugotavlja, da se spremembe ne dogajajo linearno.

Na kulturne razlike (raznolikosti) pa ne moremo gledati le z vidika doseganja različnih civilizacijskih stopenj v razvojno-genetskem smislu (npr. na liniji pred-moderno-moderno-postmoderno). Nekatere kulturne usmeritve so pač drugačne in ni nujno, da so nižje ali višje na evlucijski lestvici. Tako npr. v družbi nasproti množični kulturi stoji množstvo subkultur, obstaja množstvo t. i. korporacijskih in drugih zvrsti in tipov kultur, a tudi na mednarodni ravni, tako na nacionalni kot regionalni, se pojavljajo značilne kulturne entitete. Zato kulturne raznolikosti ni potrebno umeščati v razvojne modele (Inglehart 1997; Berger in Huntington 2002, Hömann 1999). Še manj bi bilo smotrno izhajati iz izhodišča poenotenja (kamor globalizacijski procesi vodijo). Nasprotno, humano jih je potrebno upravljati in ohranjati kot neprecenljivo vrednost.

Ne glede na to pa lahko domnevamo, da so v tranzicijskih družbah še vedno prisotne kulturne usedline, ki ovirajo uveljavljanje sodobnih družbenih struktur in načel. Te usedline funkcionirajo kot kontrakulture.¹

Zaradi pomanjkanja ustreznih podatkovnih baz še ne moremo postaviti domneve o kulturnih spremembah pri Slovencih. Lahko pa na podlagi mednarodno primerljivih raziskav, ki so nam na voljo in na podlagi izbranega teoretičnega modela ugotovimo, kakšna je in kam se Slovenija umešča v kontekstu evropske kulture.

Raziskavo bomo naslonili na 31 enot, tj. evropskih držav, ki so vključene tudi v SJMERV (Toš, 1999): Avstrija, Belorusija, Belgija, Bolgarija, Češka, Danska, Estonija, Francija, Grčija, Hrvaška, Irska, Islandija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Romunija, Rusija, Severna Irska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Ukrajina, Velika Britanija.

1.1 Metodološki parametri

Pri določanju kulturnih značilnosti Slovencev bomo uporabili Hofstedejev² raziskovalni model s petimi dimenzijami kulture, ki jih v empiričnem delu merimo z naslednjimi indeksi:

- **DISTANCA MOČI**³ (DM) – z njo opisuje Hofstede odnos do enakosti in hierarhije v družbi, predvsem to, v kolikšni meri in na kakšen način ljudje sprejemajo neenako distribucijo družbene moči, zlasti pri tistih, ki je nimajo veliko (Hofstede 200: 33, 412).
- **INDIVIDUALIZEM** (IND) – ta kulturna dimenzija nam pove, kako posamezne družbe vrednotijo individualizem, tj. usmerjenost človeka k sebi (ali k svoji družini), k zasledovanju lastnih ciljev in interesov oz. družbo, kjer socialne vezi med člani niso trdne. Nasprotni pojem je **kolektivizem**, ki je povezan s pozitivnim vrednotenjem privrženosti, lojalnosti in vključenosti posameznika v kolektiv, v “mi”-skupino, v kateri se počuti zaščitenega (Hofstede 2001: 410-411).
- **MASKULITETNOST** (MAS) - je kot kulturna komponenta, nasprotna **feminitetnosti** (ženskosti). Značilna za družbe, v katerih so razlike v razporeditvi vlog med spoloma trdno fiksirane (Hofstede 2001: 412). V družbah z nižjo vrednostjo indeksa MAS -

v t. i. feminitetnih kulturah - pa so meje med tradicionalnimi vlogami zabrisane, sodelovanje je višje vrednoteno kot tekmovanje oz. rivalstvo (Apfelthaler 1999: 59).

- DOLGOROČNA USMERITEV (DU) – “Konfucijanska dinamika”⁴, kakor to spremenljivko poimenujejo še drugače, je nacionalna kulturna komponenta, ki izraža dolgoročne ali kratkoročne orientacije članov neke kulture. Pri dolgoročni usmeritvi gre za gojenje kreposti, ki so usmerjeni na bodoči uspeh, še posebej varčnosti in vztrajnosti, pri **kratkoročni** pa za ohranjanje vrednot, ki so povezane s preteklostjo in sedanostjo. Gre predvsem za spoštovanje tradicij, ohranitve ugleda in izpolnjevanja socialnih dolžnosti. (Hofstede 2001: 411-412).
- PREPREČEVANJE NEGOTOVOSTI (PN) – označuje občutek ogroženost članov neke družbe pred nepoznanimi in nezanesljivimi situacijami (Hofstede 2001: 411). Ta dimenzija se torej nanaša na reakcije neke kulture na negotovo prihodnost, še posebej na njeno obvladovanje s pomočjo prava, tehnologije, pravil in ritualov. Kulture z visokim indeksom PN kažejo nizko toleranco do t. i. nestrukturiranih situacij, dvoumnih razmerij in negotove prihodnosti. Občutek nelagodja poizkušajo obvladati s strogim upoštevanjem pravil standardiziranega vedenja.

Pri vsaki kulturni dimenziji bomo, podobno kot Hofstede, merili vrednotni odnos do izbranega problema in sicer na dveh ravneh. Najprej (prvi stolpec z indeksi) bomo poiskali spremenljivko, ki bo opisala odnos do izbranega problema na ravni individualnega ali skupinskega življenja (šola, delovno mesto, družina), nato (drugi stolpec z indeksi) pa še na ravni občega (politika, miselni svet, država, ideologija ipd). Vrednosti obeh izbranih spremenljivk (na družinski in družbeni ravni) bosta opisovali eno kulturno dimenzijo (tretji stolpec z indeksi).

V koncipiranju empiričnega modela smo se naslonili na pristope sodobnih empiričnih raziskav »kulturologov« Hofstedeja⁵, Trompenarsa in Hampden-Turnerja⁶, Apfelthalerja in Ingleharta⁷, pri katerih imajo vrednote osrednje mesto pri kulturnih usmeritvah.

2. Empirična analiza kulturnih orientacij Slovencev

2.1 Indeks distance moči (IDM)

Kako Slovenci dojemamo (a)simetrično distribucijo moči? Nekatere kulture jo sprejemajo absolutno nekritično, kot večno danost (Venezuela, Panama, Tajska, Kitajska itd.), druge (ZDA, Velika Britanija, Avstralija, Kanada, Nizozemska itd.) jo kritično presojujejo z vidika načela enakopravnosti (Hofstede 2001: 72). Slovenijo lahko glede na obstoječo bazo podatkov primerjamo z državami članicami ali kandidatkami Evropske unije.

Tabela 1: Distanca moči (IDM)

Država	IDM.1	IDM.2	IDM
Francija	63,7	36,3	51
Velika Britanija	51,2	48,8	62
Nemčija	88,2	11,8	48
Avstrija	83,3	16,7	51
Italija	72,3	27,7	56
Španija	51,6	48,4	63
Portugalska	61,3	38,7	52
Nizozemska	73,2	26,8	50
Belgija	58,1	41,9	55
Danska	85,7	14,3	50
Švedska	87,3	12,7	46
Islandija	82,6	17,4	53
Severna Irska	42,7	57,3	69
Irska	52,6	47,4	60
Estonija	71,6	28,4	55
Latvija	79,6	20,4	31
Litva	80,6	19,4	32
Poljska	67,7	32,3	55
Češka	82,8	17,2	50
Slovaška	73,6	26,4	53
Madžarska	67,1	32,9	56
Romunija	82,0	18	26
Bolgarija	84,2	15,8	34
Hrvaška	16,7	83,3	86
Grčija	83,2	16,8	53
Rusija	66,4	33,6	42
Malta	59,0	41	61
Luksemburg	73,9	26,1	36
Slovenija	74,9	25,1	51
Ukrajina	64,9	35,1	38
Belorusija	64,9	35,1	48

1. Na ravni družinskih odnosov se nižja ali višja distanca moči izraža v odnosu staršev do otrok. Visoka vrednost IDM pomeni, da starši vzgajajo svoje otroke kot poslušne, ubogljive, spoštljive (Hofstede 2001: 48). Vrednost DM bi zato lahko razbrali iz odgovorov na vprašanje, ali je žubogljivost' pomembna lastnost, ki jo pridobijo otroci pri vzgoji od svojih staršev ali ne.⁸

Slovenci nadpovprečno vrednotimo ubogljivost kot privzgojeno lastnost otrok (visoka vrednost indeksa distance moči – IDM.1). Ta je značilna tudi za nekatere druge države, kot so Nemčija, Avstrija, Danska, Švedska, Češka, Grčija, Romunija ipd. Na drugi strani so države, kjer je ubogljivost kot vrlina manj cenjena, npr. Velika Britanija,

Španija, Belgija, Severna Irska, Irska, in še posebej Hrvaška, ki glede tega presenetljivo močno odstopa.

2. Na ravni družbenih odnosov je zanimiv odnos do načina vladanja. Po Hofstedeju se visoke vrednosti DM povezujejo z oligarhičnimi ali avtokratičnimi orientacijami (2001: 56). Postavlja se zanimivo vprašanje, ali Slovenija skupaj z večino drugih kandidatki, ki so preživele polpreteklo obdobje totalitarne sistema, v kulturnem smislu še nosi tovrstno breme preteklosti? Državljeni v raziskavo zajetih evropskih držav so izrazili svoj odnos do sistema, v katerem bi vladal "močni vodja" brez volitev in parlamenta. Evropska raziskava vrednot kaže, da imamo Slovenci nižjo vrednost DM kot je evropsko povprečje, kar pomeni, da ima po tej dimenziji nekatere pozitivne predpostavke za razvoj demokracije. Nizek indeks (imenujmo ga IDM.2) imajo še Hrvaška, Nemčija, Danska, Grčija, Islandija, Češka, Italija in Avstrija. Romunija, Bolgarija, Belorusija, Rusija, Ukrajina in Luxemburg pa imajo visoko vrednost, kar negativno korelira z demokracijo. To bi lahko poimenovali avtokratski sindrom⁹.

2.2 Indeks individualizma (IIND)

Po Hofstedeju (2001: 92-102) so kolektivistične kulture tiste, kjer kolektivni interesi prevladujejo nad posameznikovimi, kjer je dominantna vloga države v ekonomiji, kjer ideologija enakosti prevladuje nad ideologijo osebne svobode, kjer sta ravnovesje in konsenz najvišja cilja ipd. Nasprotno v t. i. individualističnih družbah individualni interesi prevladujejo nad kolektivnimi, pravica do zasebnosti je visoko cenjena vrednota, država ima v ekonomiji omejeno vlogo, saj temelji na individualni pobudi, politično moč izvajajo volivci in ne interesne skupine, uveljavljena je svoboda tiska, svoboda je pred enakostjo in samouresničitev posameznika je najvišji cilj.

1. V empiričnem delu bomo primerjali individualistične in kolektivistične orientacije. Najprej bomo merili (kolektivističen) odnos Evropejcev do dileme, ali bi "morala država zasebna podjetja trdneje nadzorovati ali pa jim dati več svobode".¹⁰

Rezultati kažejo, da v Evropi glede vloge države v ekonomiji ne prevladujejo kolektivistične vrednote, čeprav so tudi izjeme (Luksemburg). Izrazito kolektivistične kulturne orientacije kažejo prebivalci Latvije (73,0%), Slovaške (72,4%), Madžarske (62,6%), Luxemburga (61,2%), Estonije (60,2%), Poljske (61,0%) in Češke (55,7%). Izrazito individualistične orientacije pa izražajo prebivalci Islandije (13,3%), Švedske (17,6%), Avstrije (23,4%), Belorusije¹¹ (25,3%), Danske (26,6%), S. Irske (27,9%), Malte in Hrvaške (28,9%), Litve (30%) in Velike Britanije (34,3%). Slovenija se z ostalimi državami z vrednostjo IKOL¹² 45,6% uvršča v skupino držav, kjer izrazito ne prevladujejo ne ene ne druge orientacije. Kljub temu pa moremo ugotoviti, da prebivalci razvitih zahodnih držav izražajo pretežno individualistične, medtem ko ostali, razen omenjenih izjem, nadpovprečno kolektivistične vrednotne usmeritve

Tabela 2: Individualizem / kolektivizem (IIND)

država	IKOL	IIND.1	IIND
Francija	34,3	28,9	47
Velika Britanija	31,2	52,9	61
Nemčija	34,2	70	68
Avstrija	23,4	70,5	74
Italija	37,5	41	52
Španija	41,6	33,6	46
Portugalska	47,2	22,4	38
Nizozemska	49,1	52,4	52
Belgija	48,5	41	46
Danska	26,6	80,4	77
Švedska	17,6	68,7	76
Islandija	13,3	76,1	81
Severna Irska	27,9	50,5	61
Irska	37,2	50,6	57
Estonija	60,2	21,7	31
Latvija	73,0	50,8	39
Litva	30,0	75,4	73
Poljska	61,0	22,1	31
Češka	55,7	68,9	57
Slovaška	72,4	61,3	44
Madžarska	62,6	70	54
Romunija	57,8	28,4	35
Bolgarija	47,6	41,9	47
Hrvaška	28,9	86,3	79
Grčija	54,2	46,3	46
Rusija	54,5	30,8	38
Malta	28,9	30,1	51
Luksemburg	61,2	48,6	44
Slovenija	45,6	70,3	62
Ukrajina	44,8	31,6	43
Belorusija	25,3	31,5	53

2. Kakšne so individualistične usmeritve na ravni osebnostnega življenja? To bomo merili s pomočjo indeksa individualizma (IIND), ki meri vrednotenje samostojnosti in sicer na podlagi mnenja staršev, ali je samostojnost "posebej pomembna" lastnost, ki naj jo otroci pridobijo pri starševski vzgoji.¹³

Države, ki imajo najnižji IIND so v glavnem države, ki imajo v kulturi še "vgrajen" patriarhalni obrazec vzgoje. Sem spadajo na eni strani tranzicijske države (Estonija, Poljska, Romunija, Rusija, Ukrajina in Belorusija) in tiste zahodne države, pri katerih prevladuje katoliška kultura (Francija, Španija, Portugalska, Malta in tudi Italija). IIND je visok zlasti v t. i. protestantskih državah, npr. Nemčiji, Danski, Islandiji in

Švedski ter v nekaterih srednjeevropskih državah (Avstrija, Češka, Madžarska, Hrvaška in Slovenija). V to skupino se uvršča tudi Litva.

Razberemo lahko, da Slovenija po dimenziji individualno-kolektivno kaže dva obraza. Na sistemski, splošni državni ravni so ljudje bolj kolektivistično usmerjeni, čeprav tudi ne pretirano. Po eni strani je to lahko posledica etatične miselnosti, ki se kot kulturni ostanek ohranja še iz časov kolektivnega gospodarskega sistema, deloma pa korporativistične tradicije, ki je na Slovenskem tudi pred komunizmom zavirala prevlado čistih liberalističnih konceptov tako v gospodarstvu kot v politiki. V tem je precej podobna tudi ostalim družbam s prevladujočo katoliško usmeritvijo. Na ravni zasebnega življenja pa prihaja individualistična dimenzija v slovenski kulturi precej bolj do izraza. To dokazujejo tudi druge sociološke raziskave. Na Slovenskem so patriarhalne družinske vezi močno zrahljane, t. i. velike družine več praktično ni. Prevladuje nuklearna, ki prav tako izgublja na pomenu. "Mi" diskurz je izginil, družinski člani primarno gradijo individualno identiteto. Odnosi v družini so vse bolj enakopravni ne le med spoloma, ampak tudi v odnosih starši-otroci. Tradicionalna družinska komunikacija, kot je vikanje, je popolnoma izginilo, čeprav so pred stoletjem npr. otroci svoje starše še onikali. Glede na opazovane spremenljivke bi lahko ugotovili, da so Slovenci prevladujoče individualistično usmerjeni¹⁴.

2.3 Indeks moškosti (IMAS)¹⁵

Moška kultura je torej usmerjena na uspeh in učinkovitost. Označuje jo moč, slog vzgoje, ki je pri fantih drugačen kot pri dekletih, konflikti se rešujejo z rivalstvom. S tipom moške kulture se pomensko vežejo vrednote in koncepti gospodarsko učinkovite družbe, pomembna je rast, favorizirani so močnejši, gre za represivno družbo, moč in zmaga sta pred kompromisom (Hofstede 2001: 137-148). T. i. ženska kultura zaznamuje pozno moderno in postmoderno, prav tako pa t. i. zahodni civilizacijski krog. V ženskih kulturah so odnosi med spoloma so enakopravnejši, prevladujejo bolj humani odnosi, senzibilnost je vrlina, šibki so deležni simpatij, poudarek je na enakopravnosti, pravičnosti, solidarnosti in kompromisih. Bolj kot uspeh je pomembna kvaliteta življenja.

1. Moško družbo zaznamo, če obstaja jasna delitev vlog med spoloma, npr. da se ženski vnaprej predpisuje primarna vloga v skrbi za dom in vzgojo otrok. Iz ERV baze podatkov smo merili delež tistih, ki so soglašali z naslednjo trditvijo: "Je že v redu, če je ženska zaposlena, toda tisto, kar si ženske najbolj želijo, so dom in otroci"¹⁶.

Evropa je glede na opazovano dimenzijo dokaj moško usmerjena. Tudi pri tej variabli smo dobili skupine držav, ki bi jih lahko klasificirali v skupine, ki pa sovpadajo ali z religiozno pripadnostjo ali pa s splošnim civilizacijskim razvojem. Obe komponenti moramo upoštevati, da razložimo podobnosti in razlike med enotami (državami). Najvišji indeks MAS pri tem vprašanju, ki izraža stopnjo "moške" družbe oz. kulture, najdemo pri državah v tranziciji (Litvi, Rusiji, Romuniji, Ukrajini, Grčiji, Bolgariji, Poljski, Češki, Madžarski), torej v družbah, ki so v polpretekli zgodovini živeli v totalitarnih režimih in kjer so javno proklamirali enakost med spoloma, dejansko pa je v miselnih strukturah vladala spolna segregacija.

Tabela3: Moškost / ženskost (IFEM)

država	IMAS	IFEM.1	IFEM
Francija	66,0	70,4	52
Velika Britanija	44,3	65,7	61
Nemčija	44,0	53,4	55
Avstrija	41,5	50,1	54
Italija	67,5	70,6	52
Španija	46,7	80,6	67
Portugalska	52,5	57,2	52
Nizozemska	34,5	59	62
Belgija	55,8	69,4	57
Danska	18,5	70	76
Švedska	40,4	67,3	63
Islandija	61,9	61,5	50
Severna Irska	35,1	71,6	68
Irska	35,1	69	67
Estonija	67,0	54,1	44
Latvija	66,9	31,8	32
Litva	93,8	45,6	26
Poljska	74,2	60,1	43
Češka	72,1	48,7	38
Slovaška	61,1	61,4	50
Madžarska	70,2	45,1	37
Romunija	85,0	65,5	40
Bolgarija	75,7	57,6	41
Hrvaška	58,2	78,7	60
Grčija	79,6	73,7	47
Rusija	85,8	45,4	30
Malta	70,2	81,8	56
Luksemburg	55,4	70,8	58
Slovenija	64,7	62,8	49
Ukrajina	80,3	44,3	32
Belorusija	68,2	47,5	40

Religija je očitno zelo odločilen inkulturacijski dejavnik. To lahko ponovno odkrijemo v skupini držav, kjer je IMAS manj izražen. Najmanj moška kultura je na Danskem, sledijo ji Severna Irska in Irska¹⁷, Švedska, Nizozemska, Velika Britanija in Nemčija, katerih vrednosti so prav tako pod povprečjem in tudi pod 50%. Te družbe bi lahko imeli za ženske kulture. Spet pa je moški element poudarjen pri katoliških družbah, npr. pri Franciji, Italiji in Portugalski, toda ne toliko kot pri državah v tranziciji. Ženska kultura torej sovпада s protestantsko religijo, s stopnjo gospodarskega razvoja in sekularizacije.

Slovenija se s poudarjeno moško kulturo (IMAS = 64,7%) skupaj z Estonijo, Latvijo, Madžarsko, Slovaško, Islandijo, Belgijo, Francijo in Italijo umešča v evropsko povprečje.

2. Indeksa ženskosti in moškosti bi lahko merili tudi z drugimi merami. Ugotovili smo že, da se moška kulturna drža se na pomenski ravni povezuje z denarjem, močjo, tekmovalnostjo, materialnimi dobrinami ipd, ženska kultura pa tendira k skrbi za sočloveka, bolj kot denar in stvari so pomembni ljudje in dobri medčloveški odnosi ter kvaliteta življenja. V ERV so bili anketiranci vprašani, ali bi bilo dobro, če bi v prihodnosti v našem načinu življenja prišlo do nekaterih sprememb, npr. da bi bilo dano "manj poudarka denarju in materialnim dobrinam"¹⁸.

Visoko vrednost indeksa zasledimo pri državah, kjer po Inglehartu postmoderne vrednote prihajajo najbolj do izraza, zlasti v Franciji, Veliki Britaniji, Italiji, Španiji, Belgiji, Danski, Švedski, S. Irski, Irski, Malti in Luxemburgu. Nadpovprečno je indeks visok tudi na Hrvaškem in v Grčiji, nekoliko nad povprečjem tudi v Romuniji in Sloveniji. Pri drugih državah so simptomi moške kulture bolj izraženi. Še posebej v Latviji, ki očitno izraža najmanj ženske kulturne usmeritve.

Slovenija je torej deloma na poti v postmodernistično kulturo, kjer naj bi Webrove vrednote racionalnega kapitalizma izgubljale na pomenu. V zahodnih družbah, tudi slovenski, teče proces feminizacije moškosti in maskulinizacije ženskosti, kar pomeni, da spolne razlike izgubljajo družbeni pomen¹⁹.

2.4 Indeks dolgoročne usmeritve (IDU)

Kulturologi dajejo vse večji pomen še eni kulturni dimenziji, tj. dolgoročni in kratkoročni usmeritev posameznikov (ang. long-term vs. short-term orientation, nem. langfristige vs. kurzfristige Orientierung). Socializacijska teorija smatra dolgoročno usmerjenost za lastnost zrele osebnosti. Posameznik s kratkoročno usmeritvijo striktno spoštuje tradicije, daje velik poudarek svojim socialnim dolžnostim in ni naklonjen naložbam. Dolgoročna kulturna usmeritev prilagaja tradicije modernim okoliščinam, poudarja varčnost naložbe v prihodnost.

1. Če bi izbirali med nekaterimi vidiki dela, bi ljudje s kratkoročno usmeritvijo najprej izbrali kot pomembno dobro plačo, ljudje z dolgoročno usmeritvijo pa npr. zanesljivost zaposlitve, dobre možnosti za napredovanje ipd. Prav to vprašanje je vsebovala EVR, iz katere bomo izmerili kratkoročne usmeritve, ki jih bomo v nadaljevanju za potrebe analize spremenili v IDU.

Če bi vzeli povprečno vrednost za mejo, potem bi dobili dve skupini držav, ki po tej dimenziji deloma pojasnjujeta kratkoročno ali dolgoročno usmeritev. Plača v Evropi še vedno ostaja najpomembnejši faktor izbire dela in poklica. Kljub temu pa bi lahko ugotovili, da je v razvitih državah ta orientacija manj izražena kot v manj razvitih. Največ dolgoročnih usmeritev kažejo prebivalci Danske, Švedske, Luxemburga, Belgije, Avstrije, Francije, pa tudi Nizozemske, Nemčije, Latvije, Češke. V drugo skupino, kjer je "hitri denar" vrednota, pa se uvrščajo ostale, v glavnem tranzicijske države, pa tudi manj pričakovane Velika Britanija, Italija in Španija.

Tabela 4: Dolgoročnost / kratkoročnost (IDU)

Država	IKU	IDU.1	IDU
Francija	68,5	37,5	35
Velika Britanija	81,2	32,8	26
Nemčija	75,2	36,8	31
Avstrija	66,2	47,6	41
Italija	84,7	34,6	25
Španija	83,4	32,8	25
Portugalska	80,2	35,6	28
Nizozemska	73,1	23,0	25
Belgija	69,7	43,9	37
Danska	53,9	9,6	28
Švedska	58,2	30,5	36
Islandija	86,3	20,5	17
Severna Irska	88,8	25,7	18
Irska	88,8	21,4	16
Estonija	88,5	44,4	28
Latvija	75,4	45,1	35
Litva	92,6	41,6	25
Poljska	93,0	38,1	23
Češka	73,9	31,6	29
Slovaška	91,0	38,6	24
Madžarska	89,7	40,9	26
Romunija	90,7	29,3	19
Bolgarija	90,9	38,9	24
Hrvaška	84,9	83,7	49
Grčija	85,9	37,1	26
Rusija	89,8	51,2	31
Malta	89,0	54,0	33
Luksemburg	65,6	48,4	41
Slovenija	87,2	35,4	24
Ukrajina	87,5	50,1	31
Belorusija	88,0	46,0	29

2. Omenili smo že, da je ena od osrednjih lastnosti dolgoročne usmeritve varčnost. Varčevanje je lahko posledica več dejavnikov. Predpostavljali smo, da sredstev za varčevanje v manj bogatih družbah ljudem primanjkuje in da morajo živeti "iz rok v usta", medtem ko jih je v bogatih družbah dovolj za varčevanje in investicije. Predpostavljali bi lahko tudi, da v tranzicijskih državah, ki so vse po vrsti imele visoko inflacijo, varčevanje (v domači valuti) ni bilo najbolj smotno in da je tudi zaradi tega tuje njihovi kulturi in vedenju. Poleg tega smo predpostavljali, da varčevanje tudi ena od temeljnih lastnosti t. i. protestantske delovne etike, o kateri je pisal Weber in ki bi naj vplivala razvoj kapitalističnega gospodarskega sistema kot najbolj racionalnega.

Kalvinistična zapoved o varčnosti in skromnosti naj bi omogočila nastajanje začetne akumulacije v zahodnih gospodarskih sistemih, kar jim je kasneje omogočilo hiter gospodarski razvoj nasploh, ljudi pa je ta slog življenja navdajal z upanjem po zveličanju. Zaradi te predpostavke bi lahko upravičeno domnevali, da je ta vrednota v ospredju pretežno protestantskih družb.

Dobljeni rezultati pa kažejo, da temu ni tako. Nižjo vrednot IDU imajo v glavnem razvitejše države, kot so Danska, Islandija, Nizozemska, S. Irska, Romunija, Velika Britanija, Nemčija, Italija, Portugalska, Švedska, Češka in Slovenija. Drugo skupino z bolj izrazito visokim IDU predstavljajo Hrvaška, Belorusija, Ukrajina, Rusija, Latvija in le tri razvitejše države (Luksemburg, Malta in Avstrija).

Ugotovimo lahko, da varčevanje ni (več) imanentna kulturna usmeritev zahodnih družb; vsekakor se ni uvrstila v korpus t. i. postmodernih vrednot, ki so značilne za zahod. Večji obseg varčevanja v kulturnih obrazcih tranzicijskih držav bi lahko pojasnili tudi s tem, da so te države šele postale kapitalistične in da je to kot zgodnje moderna vrednota nujno potrebna tako na sistemski (v gospodarskem smislu kot akumulacija kapitala) kot na individualni ravni preživetja (predvsem kot aktivna oblika premagovanja negotove prihodnosti).

Skratka, krepost varčevanja ne korelira (več) s stopnjo gospodarske razvitosti, niti z določeno religijsko delovno etiko, ampak je prej rezultat novih sistemskih pogojev življenja, v katerih so se znašli ljudje v tranzicijskih državah²⁰.

2.5 Indeks preprečevanja negotovosti (IPN)

Omenili smo že, da je pomembna kulturna diferenca med kulturami je tudi način, kako ljudje, ki se počutijo v nepoznanih in rizičnih situacijah, torej v negotovosti, leto premagujejo (Hofstede 2001: 180-193).

Nizka vrednost IPN pa pomeni, da se ljudje odločno soočajo s temi tveganji in negotovostmi, pri čemer se ne bojijo sprememb, ki naj bi jih bilo mogoče obvladati. Tekmovalnost je visoko vrednotena; spodbujani sta tako vertikalna kot horizontalna mobilnost ipd. Takšne kulture, ki se počutijo dovolj močne, sprejemajo negotovost kot normalno in ne sprejemajo izrednih oz. posebnih ukrepov. Samodejno se soočajo z njimi.

1. Po tej dimenziji lahko ločimo tudi tipične ureditve držav. Države s šibkim preprečevanjem negotovosti imajo malo zakonov in pravil. Običajno so te države bolj demokratične, saj sprejemajo ljudstvo kot kompetentno za (samo)odločanje. Tudi participacija je tam večja. Pri drugem tipu (ureditve z močnim sistemom preprečevanja negotovosti) imajo državljani negativen odnos do institucij in politike, prevladuje konservativizem, ksenofobija in zatiranje manjšin. Skratka, te družbe so manj naklonjene demokraciji. Kažejo razne vrste fundamentalizmov, nagnjene so k ideološkim racionalizacijam in ekspertokraciji.

Tabela 5: Premagovanje negotovosti (IPN)

država	IPN.1	IPN	IPN
Francija	33,4	50,4	58
Velika Britanija	44,4	47,0	54
Nemčija	36,3	56,0	54
Avstrija	25,3	60,6	57
Italija	26,9	51,0	61
Španija	36,9	55,1	54
Portugalska	42,4	47,4	55
Nizozemska	27,3	38,0	67
Belgija	30,4	57,5	56
Danska	35,7	29,6	67
Švedska	38,0	41,4	60
Islandija	42,3	42,1	58
Severna Irska	47,9	37,9	57
Irska	37,1	38,2	62
Estonija	21,1	56,7	61
Latvija	26,7	60,6	56
Litva	19,3	57,0	62
Poljska	25,5	87,8	43
Češka	30,5	63,2	53
Slovaška	33,6	85,5	40
Madžarska	43,0	85,2	36
Romunija	34,0	84,7	41
Bolgarija	35,8	82,4	41
Hrvaška	22,8	86,8	45
Grčija	38,5	17,0	72
Rusija	40,5	51,7	54
Malta	29,5	33,5	69
Luksemburg	33,0	46,2	60
Slovenija	18,7	81,4	50
Ukrajina	37,2	50,3	56
Belorusija	16,3	79,1	52

Tudi pri tej variabli, ki bi po teoriji morala razlikovati med družbami, ki so dosegle višjo raven demokracije od drugih, smo dobili presenetljive rezultate. Visok delež pozitivnih odgovorov, da se je treba držati vseh pravil v službi, četudi brez prepričanosti, da so pravilna, najdemo v celo razvitih severnih državah, kot so S. Irska, Velika Britanija, Islandija, pa tudi na Madžarskem in Portugalskem. Nizke vrednosti IPN pa najdemo v Sloveniji, Belorusiji, na Hrvaškem, v Litvi in Estoniji (tabela 5). Kako pojasniti ta fenomen "liberalnosti" dojemanja pravil v tranzicijskih državah, čeprav ne v vseh (npr. Rusija in Ukrajina imata visok IPN, kar je v skladu z našim izhodiščem). Najverjetneje se ta pojav da razložiti s pojavom anomalije, ki pomeni splošno zane-

marjanje moralnih in legalnih norm oz. brezpravnost, ki se pojavi zlasti v obdobjih intenzivnejšega spreminjanja ustaljenih obrazcev vrednot. Prav v bivših komunističnih državah množstva pravil in norm, ki jih je vzpostavljala režim, prebivalci niso pozitivno sprejemali. Po eni strani zato, ker je bilo (prisilnih) pravil preveč in ker je oblast težila k determiniranju vseh področij človekovega življenja, po drugi strani pa se te norme oz. pravila niso ujemala z vrednotnimi orientacijami večine ljudi. Spričo tega nasprotja ljudje pri svojem vedenju, kolikor je to mogoče, sledijo notranjim usmeritvam, ne pa zunanji prisili.

Podpovprečen IPN na Nizozemskem, Avstriji, Italiji in Malti pa bi lahko razložili s postmodernistično kulturo, vrednoto individualne avtonomizacije življenja tudi na delovnem mestu.

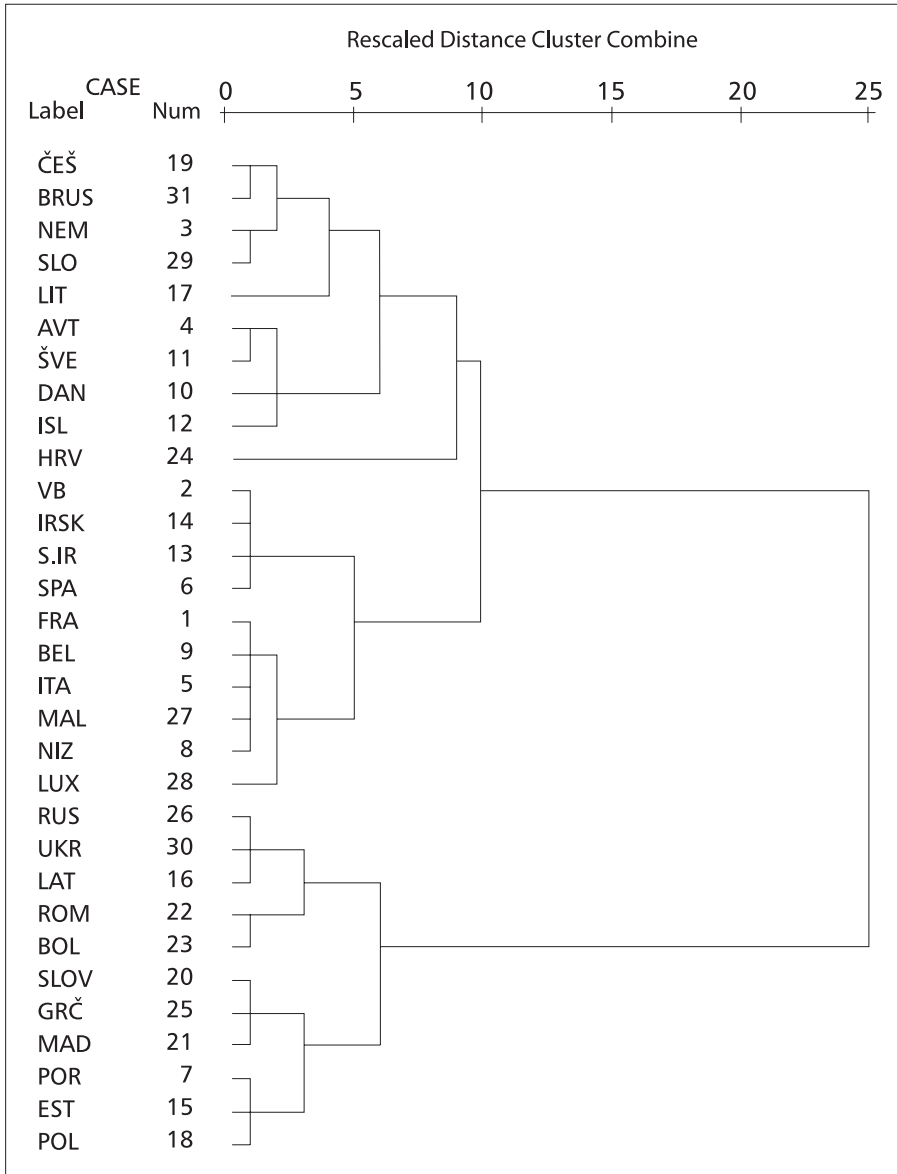
2. Nizek IPN je povezan z demokratičnimi usmeritvami. V evropski raziskavi vrednot je bilo tudi vprašanje, kakšen način vodenja države se anketirancem zdi dober. Izbirali so lahko tudi možnost, da je za državo najboljša, če "odločajo strokovnjaki in ne vlade". Moč znanosti je v sodobni družbi izjemna. Eksperti običajno rešujejo probleme na svoj način, največkrat po hladnem scientističnem izračunu koristnosti, učinkovitosti, objektivnih "zakonitosti". Med ljudmi je pogosta zahteva, naj o določeni zadevi odloča stroka. Mnogim se demokratični način odločanja zdi neučinkovit, neracionalen, predrag. V raziskavi je bila postavljena naslednja trditev: "najbolje za državo je, da odločajo strokovnjaki in ne vlade".

Izjemno visoko vrednost IPN pri tem vprašanju imajo tranzicijske države, še posebej Belorusija, Slovenija, Hrvaška, Bolgarija, Romunija, Madžarska, Slovaška in Poljska. To je neposredna posledica nezadovoljstva ljudi, ki so gojili večja pričakovanja glede razvoja demokracije v teh državah, pomeni pa tudi svojevrstno nezaupnico političnim elitam.

Najnižjo vrednost IPN imajo Grčija, Danska, Severna Irska, Islandija, Švedska, Estonija in Velika Britanija (tabela 5); razen prve so to države s prevladujočo protestantsko religijo. Od teh držav imajo v zahodni Evropi nekoliko višji IPN Nemčija, Italija, Španija, Portugalska in zlasti Avstrija (razen prve torej katoliške države). To je morda posledica izrazite korporativistične²¹ miselnosti in prakse, ki se deloma pozna tudi v Sloveniji in na Hrvaškem. Klasični korporativisti so izhajali iz metafori telesa (zgodnji funkcionalistični nastavek). Demokracija, ki temelji na rivalstvu, ni pripravna za reševanje socialnih in gospodarskih vprašanj družbe. Od tu zahteva, naj politiko zamenja stroka²².

3. Primerjava nacionalnih kulturnih orientacij

Nacionalne kulturne orientacije primerjamo na podlagi razlik in podobnosti vrednosti posameznih spremenljivk, ki smo jih združili s Hofstedejevim raziskovalnim modelom kulturnih orientacij (slika 1).

SLIKA 1: DENDROGRAM IZ CLUSTER ANALIZE

Naj na kratko še enkrat povzamemo: rezultati kažejo, da zahodne države (npr. Velika Britanija) ne sprejemajo hierarhije, neenakosti in avtoritete kot npr. tranzicijske (Romunija). Slovenija se glede tega umešča nekje na povprečje. Najbolj individualistične kulturne usmeritve najdemo prav tako na zahodu (npr. Islandija), najmočnejše kolektivistične pa v tranzicijskih državah (npr. Poljska). Slovenija je po individualistični usmeritvi visoko nad evropskim povprečjem. Najbolj ženske kulture so skandinavske

(Danska, Švedska), najmanj pa spet tranzicijske (Litva, Rusija). V Sloveniji prevladujejo maskulitetne orientacije in je na tovrstnem evropskem "kulturnem" povprečju (98,7). Pri zadnjih dveh dimenzijah ni prišlo do tako izrazite cepitve na tranzicijske države in zahodnoevropske države, ki so v glavnem že članice UE. Slovenija je po konfucijanski dimenziji pod evropskim povprečjem, kakor tudi po odločnosti in samozavestnosti pri soočanju z negotovostmi, ki jih prinaša življenje.

Na podlagi obdelave dobljene baze podatkov (SPSS, cluster analiza, Wardova metoda) smo dobili dve veliki skupini (slika 1):

- **1. skupina**, kamor spadajo Rusija, Ukrajina, Latvija, Romunija, Bolgarija, Slovaška, Grčija, Madžarska, Portugalska, Estonija, Poljska (same tranzicijske države z izjemo Grčije in Portugalske) in
- **2. skupina**, kamor spada ostalih 20 držav, ki se nadalje delijo na 2 podskupini:
 - VB, Irska, Severna Irska, Španija, Francija, Belgija, Italija, Malta, Nizozemska, Luksemburg,
 - Češka, Belorusija, Nemčija, Slovenija, Litva, Avstrija, Švedska, Danska, Islandija, Hrvaška.

Pozicija Slovenije je v dobljenem dendrogramu dokaj vzpodbudna, saj glede na kulturno orientacijo spadamo v širši kulturni krog zahodnoevropskih držav.

4. Sklepna razmišljanja

Inglehart (1997) je kulturne orientacije Slovencev že vključil v svoje raziskave in jih umestil glede na izbrane kulturne razsežnosti, čeprav Slovenija takrat še ni bila obravnavana kot posebna enota. Podatki o njej so bili naknadno izpeljani iz jugoslovanskega dela njegove raziskave. To bi lahko bilo z vidika veljavnega vzorčenja sporno, kakor tudi njegova dognanja o prevladujočih "ekskomunističnih" kulturnih usedlinah pri Slovencih.

Po drugi strani pa tudi naša analiza, ki je utemeljena na bolj aktualni podatkovni bazi iz leta 1999, v katero je Slovenija vključena kot posebna enota, v primerjavi z Inglehartom ne prinaša zanesljivih spoznanj o kakih velikih spremembah, vsaj pri tistih vsebinah ne, ki smo jih empirično zajeli v analizo. Slovenija se pretežno umešča v modernistični kulturni krog, čeprav so v slovenski kulturi deloma še prisotni simptomi, ki jih z vidika "zahodne" kulture razumejo kot predmodernistične ali celo kot kontrakulturne (npr. avtoritarni ali "ekspertokratski" sindrom). Kljub temu se Slovenija kulturno umešča v t.i. zahodni kulturni krog, najbližje Nemčiji.

Na koncu lahko ugotovimo, da v Evropi ne obstajajo značilne razlike v kulturnih orientacijah na nacionalnih ravneh, ampak tudi podobnosti. Razlike so lahko tudi ovire pri uvajanju in uveljavljanju novitih modernih družbenih struktur, še posebej v tranzicijskih državah, pri katerih se še ohranjajo predmoderne kulturne orientacije, ki bodo t. i. demokratični deficit v teh okoljih poglobljale, ne pa odpravljale.

Z vidika smiselne skladnosti struktur in kultur lahko pričakujemo težave pri funkcioniranju demokratičnih ustanov v tranzicijskih državah. Zaupanje v temeljne demokratične ustanove, od katerega je odvisna stabilnost demokratičnega sistema, že

sedaj ni zadostno. Če ni zaupanja v te strukture, potem le te ne delujejo in če ne delujejo, pride do strukturne krize. Demokratična stabilnost pa ni odvisna le od kulturnega dejavnika (ustrezne demokratične politične in ekonomske kulture), ampak tudi od ustrezne ravni gospodarskega razvoja. V večjih socialnih ali gospodarskih krizah lahko ljudje obrnejo hrbet dragi in neučinkoviti demokraciji (to je skrivnost uspeha Hitlerja v 30. letih v Nemčiji), ki je šele zadnja leta postala splošno sprejeta norma evropske kulture. Tranzicijske države imajo torej dvojni problem: kulturni in gospodarski.

Kulturna pestrost sama po sebi ni ovira za uveljavljanje modernih družbenih struktur v Evropi, še najmanj demokratičnih, če jih bomo razvijali v poliarhični smeri. Vsekakor pa je dobrodošlo, če obstaja skupno kulturno jedro v evropskem prostoru. In to vsekakor obstaja. Problem je le, da ne obsega vseh postkomunističnih držav. Najpomembnejše je, da je Slovenija del tega. Namen pričujoče študije je bil odgovoriti prav na to dilemo.

Opombe

1. Simptomi kontrakulture zato pomenijo negacijo modernistične in postmodernistične kulture. V raziskavi (Bobek et al. 2003) se izražajo npr. v stopnji zavračanja demokracije, sprejemanja avtokratizma, ekspertokracije, sistema privilegijev, sprejemanja nedemokratičnega gospodarstva, državne kontrole nasproti svobodni pobudi, opravičevanje davčnih goljufij ipd. Glej tudi Zver (2002)
2. Nizozemec Geert Hofstede (rojen 1928) je doktoriral na Univerzi v Groningenu. Predava na raznih univerzah po svetu, je dobitnik mnogih priznanj in nagrad, predvsem pa je avtor priznanih in najpomembnejših knjig s področja medkulturnih razlik: *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values* (1980), *Cultures and Organizations: Software of the Mind* (1997), *Masculinity and Femininity: The Taboo Dimension of National Cultures* (1998) (Hofstede 2003).
3. IDM je, kot je bilo omenjeno zgoraj, statistična mera za stopnjo ždistance moči' v posamezni nacionalni kulturi, ki temelji na Hofstedejevem raziskovalnem projektu (vprašalnik so izpolnjevali zaposleni v korporaciji IBM). V empiričnem delu naše raziskave bo IDM imel po vsebini enak pomen, po obsegu pa skromnejši in bo količinsko izražal vrednosti drugih spremenljivk, ki pa bodo morale kljub temu jasno opredeliti omenjeno kulturno dimenzijo. Enako velja tudi za druge kulturne dimenzije.
4. Najpomembnejše splošne predpostavke konfucionizma so sledeče (Hofstede 2001: 235-236):
 1. Stabilnost družbe temelji na odnosih neenakosti v relacijah: vladajoči-nevladajoči, oče-sin, starejši brat-mlajši brat, moški-ženska itd.
 2. Družina je prototip vseh družbenih organizacij. Posameznik ni v prvi vrsti individuuum, ampak član družine.
 3. Krepostno vedenje. Drugih ne smemo obravnavati tako, kot ne bi sebe (t. i. zlato pravilo individualizma).
 4. Krepost (glede na lastne naloge v življenju) pomeni, da poskušamo pridobiti določene spretnosti in znanje, da trdo deloma, vendar ne več, kot je nujno potrebno, potrpljenje in vztrajnost.
5. Po Hofstedeju je kultura "software of mind", ki usmerja človekovo obnašanje in ima poleg karakteristike, da je pridobljena s socializacijo, še naslednje bistvene lastnosti: je deljena, kolektivna ter služi ločevanju skupin (2001: 411).

6. Trompenaars in Hampden-Turner, ki sta oblikovala zelo uporaben model interkulturnih raziskav, razlikujeta med tremi nivoji kulturne izraznosti: najvišja je nacionalna, srednja je korporacijska ali kultura organizacij, nižja pa profesionalna oz. poklicna kultura (1993).
7. Ronald Inglehart že več kot dve desetletji raziskuje kulturne, gospodarske in politične spremembe v desetih državah sveta ((World values survey). Te spremembe gredo od predmodernizma in modernizma do postmodernizma (1997).
8. SJM ERV (Toš 1999): Vprašanje Q49: "Spodaj so navedene nekatere lastnosti, ki si jih otroci lahko pridobijo doma od staršev. Katere od njih so po vaši oceni posebno pomembne. Prosim, izberite jih največ pet." Možni odgovori so bili: lepo vedenje, samostojnost, trdo delo, občutek odgovornosti, domišljija, strpnost in spoštovanje do drugih, varčnost, odločnost oz. vztrajnost, vernost, nesebičnost, ubogljivost.
9. Izmerjen indeks ubogljivosti pretvorimo v IDM.1, indeks avtokracije pa v IDM.2. Ker nižja vrednost DM korelira z zahodno, tj. modernistično-postmodernistično kulturno usmeritvijo, bomo morali vrednosti obeh indeksov obrniti. Pri rezultatih ankete ERV upoštevamo pri prvi variabli odgovor "ni izbora", pri drugi variabli pa "slab". Obe dimenziji seštejemo IDM.1 + IDM.2, IDM pa predstavlja njuno povprečje. Enote (države) bomo v nadaljevanju primerjali še na podlagi vrednosti indeksov tudi drugih kulturnih dimenzij.
10. Anketiranci so izbirali odgovore med 1 in 10, pri čemer pomeni 10 "Država bi morala zasebna podjetja trdneje nadzorovati" in 1 "Država bi morala dati zasebnim podjetjem več svobode" (baza podatkov SJM, projekt ERV 1999). Vrednosti od 6 do 10 pomenijo različno intenzivno etatično, tj. kolektivistično usmeritev in bodo statistično predstavljale indeks kolektivismu (IKOL).
11. Izstopa primer Belorusije, ki je na sistemski ravni ena od najbolj kolektivističnih in totalitarnih režimov. Očitno ljudje živijo svoje življenje, imajo svoj življenjski svet (Lebensraum) nasproti sistemu, če uporabimo Habermasovo terminologijo.
12. Indeks kolektivismu je nasproten pol IIND – indeksu individualizmu.
13. Anketiranci so tokrat odgovarjali tako, da so označili odgovor "pomembno" ali pa sploh niso izbrali te lastnosti. Podatkovna baza je tudi tokrat enaka.
14. Za nadaljnjo empirično analizo je pomembno, da obe meri združimo v eno dimenzijo. Ker smo pri indeksu kolektivismu (IKOL) dejansko merili nasprotni pol IND, ga moramo pretvoriti: $IIND = (IIND.1 + (100 - IKOL))/2$. Vrednosti bomo prikazali v skupni tabeli vrednosti posameznih indeksov na vseh petih kulturnih dimenzijah.
15. Tujki feminitetnost bomo poslovenili z ženskostjo oz. žensko kulturo (in družbo), maskulitetnost pa z moškostjo ali moško kulturo (in družbo).
16. Anketiranci so imeli možnost odgovorov od 1 do 4, pri čemer 1 pomeni močno soglašam, 2 soglašam, 3 ne soglašam in 4 sploh ne soglašam. Indeks MAS tvori vsota odgovorov 1 in 2.
17. Zanimivo, da se v to skupino uvršča tudi tradicionalna katoliška Irska, čeprav bi glede na druge parametre pričakovali drugačen rezultat.
18. Anketiranci so imeli možnost odgovora 1 "bilo bi dobro" in 2 "bilo bi slabo". Na podlagi odgovorov 1 smo merili indeks FEM.
19. Na tej dimenziji bomo izračunali skupen IFEM, ki ga sestavlja povprečje vsote IFEM.1 + (100 - IMAS.1).
20. Skupna vrednost IDU je povprečje vsote prve in druge variable IDU.1 + (100 - IDU.2).
21. Korporativizem se je v 1. polovici prejšnjega stoletja pojavil kot celovita, alternativna družbena koncepcija:

1. Na socialnem področju predstavlja zamisel "urejene", solidarne stanovske družbe in harmonije socialnih "udov" ter izraža ostro kritiko na trgu temelječe kapitalistične družbe, ki favorizira egoističnega posameznika.
 2. Uvede zasnovano narodnega gospodarstva, ki je zaprt protekcionistični sistem, utemeljen na institucionalni integraciji dela, kapitala in države (zbornični sistem); vloga trga in svobodnega podjetništva sta omejena.
 3. Korporativne politične ureditve naj bi pomenile odgovor na krizo parlamentarne demokracije v 20. in 30. letih. Politični korporativizem je iskal dopolnila obstoječi demokraciji v uvedbi korporacijske zbornice kot strokovnega dopolnila političnemu parlamentu z večinskimi zakonodajnimi pristojnostmi, z uvedbo delegatskega načela, z afirmacijo stanovskih in poklicnih združenj v političnem sistemu, z uvedbo načela samouprave itd.
22. Celotni IPN bomo dobili iz naslednje povprečja vsote: $(100 - \text{IPN}.1) + (100 - \text{IPN}.2)$ za vsako enoto posebej.

Literatura

- Apfelthaler, G. (1999): *Interkulturelles Management*, Wien: Manz Verlag.
- Berger, P.L. (1986): *The capitalist revolution: a fifty propositions about prosperity, equality and liberty*, New York: Basic Books.
- Berger, P., Huntington, S. P. (2002): *Many globalizations: cultural diversity in the contemporary world*, Oxford, New York: Oxford University Press.
- Bobek, V., Struk, V., Treven, S., Zver, M. in Živko, T. (2003): *Slovenija v multikulturnem okolju in mednarodnih integracijah*, Maribor: Institut za ekonomske odnose s tujino.
- Ferligoj, A. (1989): *Razvrščanje v skupine – teorija in uporaba v družboslovju*, Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- Hall, E. (1983): *The dance of life: The other dimension of time*, New York: Anchor Press/Doubleday.
- Harrison, L. E., Huntington, S. P. (2000): *Culture matters: how values shape human progress*, New York: Basic Books.
- Hofstede, G. (1991): *Cultures and Organizations: Software of the Mind*, New York: McGraw-Hill.
- Hofstede, G. (2001): *Culture's consequences: comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*, London: Sage.
- Hofstede, G. (2003): "Homepage of Geert Hofstede", URL: http://cwis.kub.nl/~fsw_2/iric/hofstede/index.htm (junij 2003).
- Hömann, H.-H. (1999): *Eine unterschätzte Dimension – Zur Rolle wirtschaftskultureller Faktoren in der osteuropäischen Transformation*, Bremen: Edition Temmen.
- Inglehart, R., Baker, W.E. (2000): *Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values*. *American Sociological Review* 1: 19-52.
- Inglehart, R. (1997): *Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies*, New Jersey: Princeton University Press.
- Toš, N. (1999): *SJM Evropska raziskava vrednot*, Ljubljana: Arhiv družboslovnih podatkov.
- Trompenaars, F. (1993): *The seven cultures of capitalism: value systems for creating wealth in the United States, Britain, Japan, Germany, France, Sweden, and the Netherlands*, London: Piatkus.
- Zver, M. (2002). *Political and economic culture in the process of transition: a case of a comparative study*. V Čičić, Muris, B. in Nenad (ur.): *Transition in Central and Eastern Europe - challenges of 21st century: conference proceedings: 801-807*. Sarajevo: Faculty of Economics.

Naslov avtorjev:

dr. Milan Zver, doc

Ekonomsko-poslovna fakulteta, Univerza v Mariboru

Razlagova 14, 2000 Maribor

tel: 02/ 22 90 265

e-posta: milan.zver@uni-mb.si

mag. Tjasa Živko

Ekonomsko-poslovna fakulteta, Univerza v Mariboru

Razlagova 14, 2000 Maribor

tel: 02/ 22 90 122

e-posta: tjasa.zivko@uni-mb.si

Rokopis prejet novembra 2003, dokončna verzija za objavo pa februarja 2004.

*Članek je po mnenju uredništva uvrščen v kategorijo
izvirni znanstveni članek s kvantitativno argumentacijo.*